

Una nova estació de treball per a l'autoaprenentatge de la traducció audiovisual en l'EEES

Marta Arumí, Anna Matamala, Bartolomé Mesa-Lao, Pilar Orero

Departament de Traducció i d'Interpretació
Universitat Autònoma de Barcelona

Javier Serrano

Departament de Telecomunicació i Enginyeria de Sistemes
Centre de Prototips i Solucions Hardware-Software (CEPHIS)
Universitat Autònoma de Barcelona

Introducció

L'ensenyament de la traducció audiovisual té una presència creixent a nivell universitari, tant en la formació de grau com de postgrau. Amb la implementació de l'Espai Europeu d'Educació Superior (EEES), caldrà aplicar una sèrie de canvis als programes concebuts anteriorment ja que el nou sistema d'ensenyament/aprenentatge reclama noves eines. Un element clau és que l'estudiant ha de disposar de recursos que afavoreixin l'aprenentatge fora de l'aula tradicional, tant en forma de tutories com mitjançant el treball autònom. Tenint present aquestes noves necessitats, i conscients de les mancances actuals en aquest sentit en l'àmbit de la traducció audiovisual, un equip interdisciplinari de cinc investigadors de la Universitat Autònoma de Barcelona, a cavall entre Traducció i Enginyeria (CEPHIS), ha posat en marxa el projecte d'innovació docent que presentem. Aquest projecte, finançat per la Generalitat de Catalunya amb un MQD (2008MQD000014), es va iniciar el juliol del 2008 i s'acabarà el juliol del 2010. El resultat del projecte és una estació de treball que permet practicar diverses modalitats de traducció audiovisual (doblatge, veus superposades i subtitulació), incloent-hi les que estan relacionades amb l'accessibilitat als mitjans (audiodescripció i subtitulació per a sords).

En aquest article presentem, en primer lloc, una panoràmica general de l'oferta de formació en traducció audiovisual a la universitat (apartat 2) per tal de fer evident la importància creixent d'aquests estudis i per contextualitzar l'entorn on es genera la necessitat d'una eina com la que presentem. A continuació, exposem de manera global l'objectiu del projecte com també les fases previstes (apartat 3), per detallar a continuació la feina feta fins ara (apartat 4) i les fases pendents de desenvolupar (apartat 5). Les conclusions i possibles perspectives de futur clouen aquest article (apartat 6). En resum, esperem presentar una eina innovadora encara en construcció que afavorirà l'aprenentatge autònom de la traducció audiovisual, en sintonia amb la filosofia docent del nou EEES.

La formació en traducció audiovisual a la universitat

Si Luyken (1991) lamentava la falta de propostes de formació en traducció audiovisual (TAV) a principi de la dècada dels noranta i esmentava la Universitat de Lille com l'únic lloc on es formaven els traductors audiovisuals (Chaume 2003b: 151), la situació des del tombant de segle ha anat canviant de manera substancial. Mayoral (2001), Díaz Cintas (2003), Moreno López-

Torroella (2005), Sponholz (2003) i Díaz Cintas i Orero (2003) fan un repàs de l'oferta. Així, veiem que s'han ofert o s'ofereixen cursos de formació en TAV a les universitats següents: Alfonso X el Sabio (Madrid), Universitat d'Alacant, Universidad Europea de Madrid, Universidad de Granada, Universitat Jaume I, Universidad de Las Palmas, Universidad de Málaga, Universidad de Oviedo, Universitat Pompeu Fabra, Universidad de Salamanca, Universidad de Sevilla, Universitat de València, Universidad de Valladolid, Universitat de Vic i Universidade de Vigo. Alguns d'aquests cursos es remunten al 1982 —quan a Granada s'ofereix formació en *voice-over* i subtitulació dins l'assignatura Traducció I de la Diplomatura de Traducció, segons Mayoral (2001: 40)—, però és a final dels noranta quan comencen a proliferar tot i que el seu pes dins la formació global dels traductors com també els seus continguts són variables.

A escala europea, segons Sponholz (2003), se n'han ofert a Brussel·les, Mons-Hainaut, Dublín, Tolosa, Anvers, Ljubljana, Lille, Turku, Hèlsinki, Copenhagen, Roehampton (Londres), Leeds, Lampeter, Manchester, Estrasburg, Gant, Surrey, Estocolm i Maastricht, entre d'altres llocs. Ara bé, no tots se centren en totes les modalitats, sinó que segons el país l'èmfasi és en el doblatge o la subtitulació, en aspectes més pràctics o més teòrics.

Com ja apuntàvem, la majoria d'aquests cursos són petites introduccions a la TAV o optatives dins d'estudis de traducció, però és en la formació de postgrau on es troba l'oferta més completa. En aquest sentit, el Màster en Traducció Audiovisual (MTAV) de la UAB (www.fti.uab.es/audiovisual) ha estat pioner a oferir una formació completa¹. Aquest màster va néixer l'any 2001 com a diploma de postgrau en traducció audiovisual amb quatre mòduls pràctics (subtitulació, doblatge, veus superposades i multimèdia), un mòdul de teoria aplicada a la traducció audiovisual i un seguit de seminaris (Díaz Cintas i Orero 2003, Matamala 2006). A causa del gran nombre d'alumnes que es van interessar pel curs, però que no podien assistir a classe, el febrer del 2003 es va posar en marxa una versió en línia del postgrau. El 2004 es va fer un pas més i es va crear el màster, que incorporava més càrrega lectiva i més assignatures optatives. Paral·lelament també es va desenvolupar una versió virtual del màster, amb un disseny curricular lleugerament diferent. Al llarg de tots els anys el contingut curricular s'ha anat adaptant, tant en la versió presencial com en la versió virtual, tenint en compte l'evolució del mercat i els comentaris rebuts dels participants. Actualment, el MTAV en la versió presencial, que enguany ha arribat a la novena edició, consta de 65 ECTS repartits de la manera següent:

- Mòdul 1. Teoria de la traducció audiovisual i cicle de conferències.
- Mòdul 2. Traducció audiovisual: doblatge, subtitulació, veus superposades i aspectes lingüístics.
- Mòdul 3. Altres modalitats: multimèdia, videojocs, subtitulació per a sords, audiodescripció i fonaments pràctics.
- Mòdul 4. Projecte i pràctiques.

La versió en línia ofereix la possibilitat de cursar un postgrau en TAV de 40 ECTS, format pels mòduls de Teoria, Doblatge, Multimèdia i Subtitulació, o bé un màster, de 65 ECTS, que es completa amb un treball de màster (15 ECTS) i un mòdul optatiu de 10 ECTS a triar entre Subtitulació per a sords, Localització de videojocs, Audiodescripció i Subtitulació mitjançant reconeixement de parla. També s'ofereix un Postgrau en Accessibilitat als Mitjans, de 40 ECTS, amb els mòduls següents: Subtitulació per a sords, Audiodescripció, Subtitulació mitjançant reconeixement de parla i treball/projecte.

¹Altres centres on s'ofereixen màsters o postgraus en traducció audiovisual actualment són Cadis, Las Palmas de Gran Canaria i la Universidad Europea de Madrid, a escala estatal, i a la University of Surrey, City University London, Roehampton University (Londres) —programa ofert també a Atenes—, University of Sheffield, University of Leeds, Università di Bologna i Parma.

A banda dels estudis propis de la UAB, la TAV també té un espai dins el màster oficial en Traducció i Estudis Interculturals ofert a la FTI, amb dos continguts formatius dins el mòdul 3 de l'especialitat professionalitzadora de "Traducció i mediació intercultural": Teoria, història i crítica de la traducció audiovisual (3,5 ECTS) i Traducció audiovisual (5 ECTS). També es poden fer pràctiques —i, per tant, una memòria de pràctiques— en aquest àmbit professional.

En conclusió, la Universitat Autònoma de Barcelona és un dels centres pioners en la formació en traducció audiovisual, tant a nivell presencial com virtual, tant en estudis propis com oficials. Aquesta experiència ens ha fet adonar que falten recursos que permetin l'aprenentatge autònom dels alumnes. No n'hi ha prou d'agafar una pel·lícula original i la seva versió doblada o subtitulada perquè els alumnes aprenguin a dominar aquestes modalitats de traducció audiovisual sinó que calen materials seleccionats de manera acurada, ajustats a uns objectius d'aprenentatge específics i amb un *feed-back* posterior adequat. Això és el que pretenem aconseguir amb l'eina que presentem tot seguit.

Un nou projecte d'aprenentatge autònom de la TAV: objectius i fases previstes

L'objectiu del projecte és l'elaboració d'una estació de treball que inclogui clips —en altres paraules, fragments de productes audiovisuals digitalitzats— amb diversos tipus de dificultats i que serveixi per formar-se en les diverses modalitats de traducció audiovisual (TAV) —doblatge, veus superposades, subtitulació, AD i SPS—. La plataforma té dues utilitats bàsiques:

a) Promoure l'aprenentatge autònom dels alumnes

La formació que ofereix la FTI de la UAB està adaptada a les noves directrius de l'EEES i posa èmfasi en l'aprenentatge autònom dels alumnes, però és indubtable que calen eines que afavoreixin aquest aprenentatge. En l'àmbit de la TAV, la FTI ofereix aules multimèdia per poder treballar de manera independent, però malauradament no es disposa de cap recurs en l'àmbit de la TAV per oferir als alumnes. Aquest és el buit que es proposa omplir aquest projecte.

b) Facilitar la gestió dels materials per part del professorat

Aquesta plataforma permet que els professors hi puguin carregar materials i els puguin recuperar segons diversos criteris de cerca, a més d'establir si volen fer-los visibles o no als estudiants. D'altra banda, el desenvolupament d'aquesta eina fa possible que els docents puguin continuar introduint-hi més materials quan s'acabi el projecte (i, en conseqüència, el finançament). En altres paraules, si l'eina ja està constituïda i els protocols d'introducció de dades estan ben definits i provats en una fase pilot, s'hi poden anar afegint materials més enllà de la data d'acabament del projecte, cosa que garanteix la seva actualització. Per dur a terme aquest projecte, les fases previstes són les següents:

Fase	Periodització	Tasques
1	setembre- des. 08	Definició de les característiques de la BD i dels materials
2	gener-abril 09	Creació de la plataforma i creació de materials
3	maig-desembre 09	Selecció i indexació de clips a la plataforma
4	gener-març 10	Verificació (<i>testing</i>) de la plataforma
5	abril-setembre 10	Proves amb estudiants, avaluació i disseminació

Desenvolupament de la plataforma (2008-09)

Actualment ens trobem a l'equador del projecte i les tasques dutes a terme s'han distribuït entre els participants que estan vinculats al departament de Traducció i els investigadors que treballen al departament d'Enginyeria, i més concretament al CEPHIS. En aquest article ens centrarem especialment en el que hem dut a terme des del departament de Traducció i deixarem per a publicacions posteriors les especificacions tècniques del projecte. La primera tasca que vam dur a

terme va ser la definició de la fitxa que cal elaborar per a cada clip que carreguem a la plataforma. Aquesta fitxa havia de contenir totes les metadades possibles que es podien associar a cada clip, les quals permeten la seva

recuperació mitjançant diversos criteris. Gràcies a la col·laboració de professors especialitzats en traducció, vam definir quins elements són fonamentals per identificar cada un dels clips. En aquest sentit, els docents van ser especialment útils a l'hora de sistematitzar les dificultats principals que tenen els alumnes en cada una de les modalitats i, en conseqüència, les dificultats que cal buscar en les escenes dels clips seleccionats. D'altra banda, vam establir l'arquitectura que tindria la plataforma i vam fer una proposta d'interfície perquè els especialistes en informàtica poguessin començar a implementar el sistema. El resultat va ser el mapa web que presenta la Figura 1 (vegeu pàgina següent), que expliquem tot seguit.

Com veiem, hi ha dos possibles perfils d'accés: d'una banda, el perfil de l'administrador, que és qui introdueix els clips a la plataforma; de l'altra, el perfil de l'estudiant, que és qui consulta la plataforma per aprendre a traduir materials audiovisuals de manera autònoma.

a) Perfil d'administrador

Pel que fa a l'administrador, un cop ha entrat a la plataforma, accedeix a una pàgina de càrrega de clips (mòdul *upload*) en què cal especificar tots els elements necessaris per recuperar posteriorment el clip. Aquests elements ja havien estat prèviament definits a la fitxa de treball i consisteixen en: títol, any i director de la pel·lícula, context de l'escena seleccionada, paraules clau, llengua de partida i llengua d'arribada, modalitats de TAV que es poden practicar amb el clip seleccionat, dificultats principals i les instruccions adreçades als estudiants. A més a més, en aquesta pàgina es poden carregar el vídeo original i el vídeo emès mitjançant la modalitat de traducció audiovisual escollida. Si bé podríem pensar que la versió emesa es podria considerar la solució ideal, no sempre és així. En traducció no es pot parlar d'una única solució vàlida i és per això que des d'aquesta pàgina l'administrador també carrega un document amb comentaris sobre l'escena en què es fa èmfasi en les dificultats principals i es proposen solucions alternatives adreçades als estudiants.

b) Perfil d'estudiant

Pel que fa als estudiants, el primer cop que accedeixen a la plataforma, cal que s'hi registren (mòdul *signup*). Un cop tenen privilegis d'accés a la plataforma, poden recuperar clips a partir dels mòduls de cerca simple i avançada (mòduls *simple* i *advanced*).

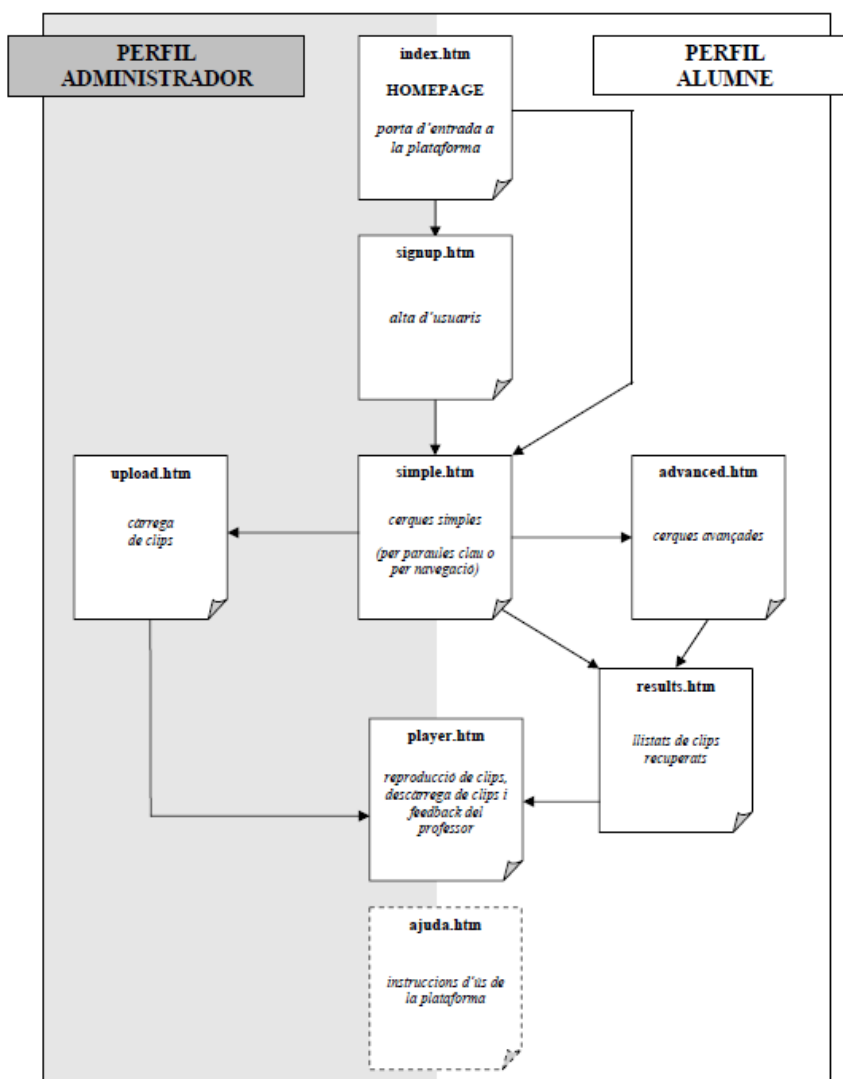

Figura 1. Estructura del lloc web

En el cas de les cerques simples (Figura 2), els estudiants poden cercar clips que corresponen a una de les modalitats de traducció audiovisual prèviament definides (doblatge, subtitulació, veus superposades, audiodescripció, subtitulació per a sords o altres) o bé cercar a partir de paraules clau, igual com faríem en un motor de cerca d'Internet.

En el cas de les cerques avançades (Figures 3 i 4), es poden definir diversos paràmetres per perfilar més la cerca: d'una banda, a partir de les paraules clau que els clips tenen o no tenen associades; de l'altra, seleccionant diversos elements d'uns menús preestablerts (llengua de partida/d'arribada, modalitats de traducció audiovisual i dificultats principals).

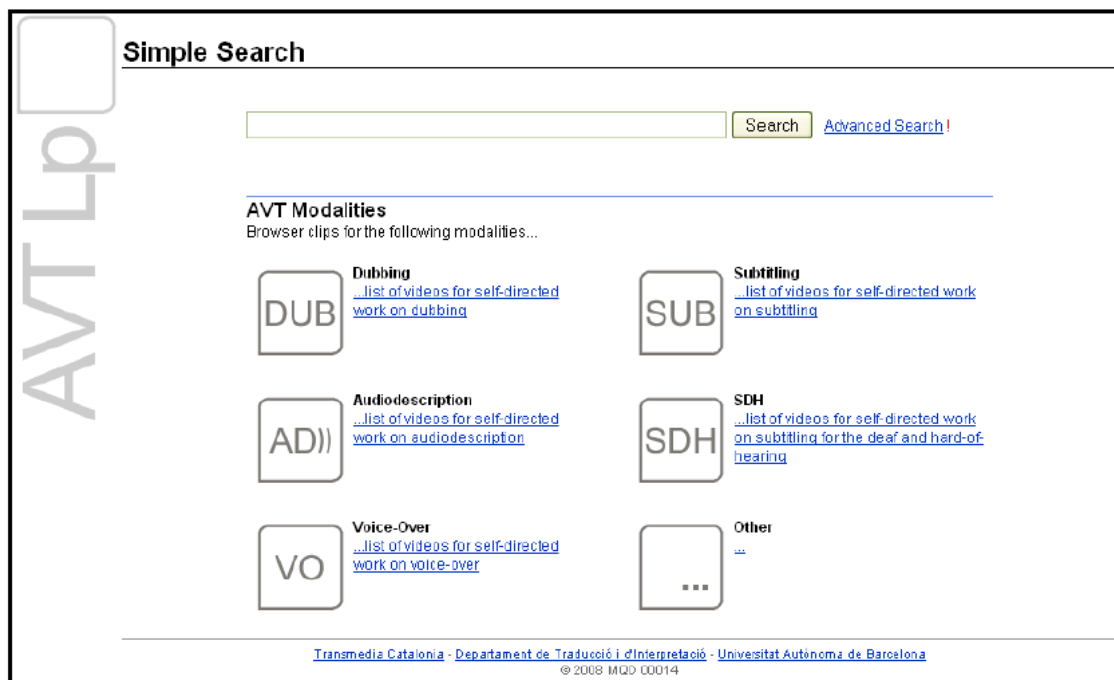

Figura 2. Interfície de cerca simple

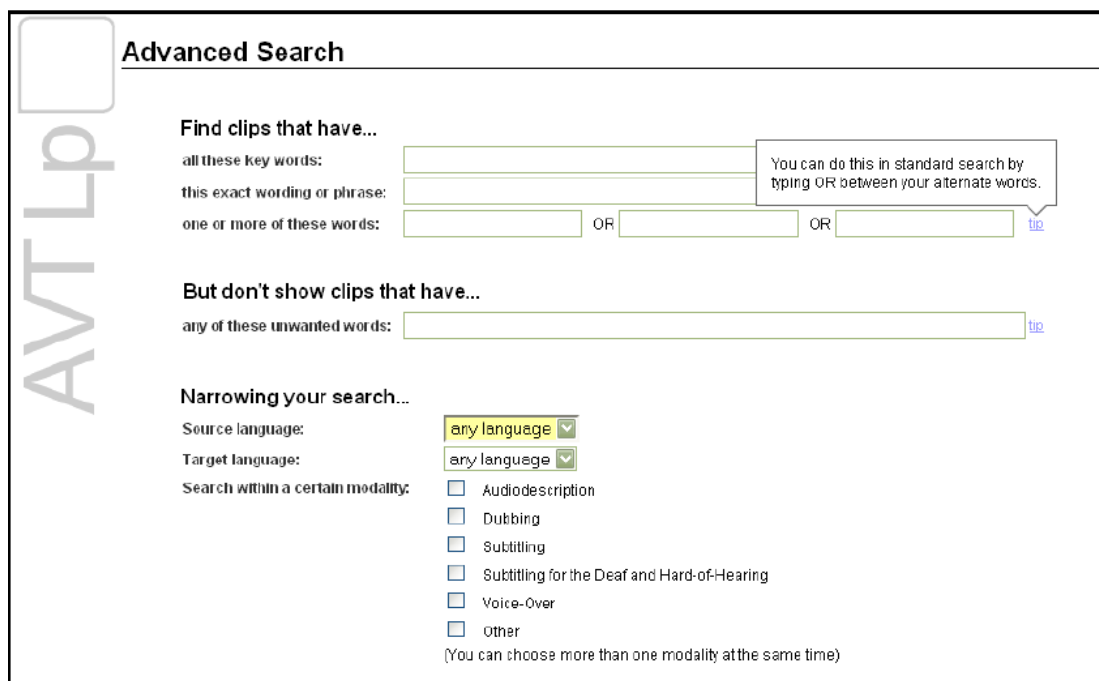

Figura 3. Interfície de cerca avançada (I)

Challenges to work with...
(You can choose more than one challenge at the same time)

☐ Adlibs	☐ Language: colloquial language	☐ Visuals: actions
☐ Comprehension	☐ Language: dialects	☐ Visuals: costumes, props
☐ Culture	☐ Language: formal language	☐ Visuals: credits
☐ Describing sounds	☐ Language: historical variation	☐ Visuals: gestures
☐ Didascalia	☐ Language: interjection	☐ Visuals: introducing characters
☐ Humour	☐ Language: onomatopoeia	☐ Visuals: objects
☐ Identifying characters	☐ Language: proper nouns	☐ Other issues...
☐ Mistakes	☐ Language: slang	
☐ Shot changes	☐ Language: terminology	
☐ Speed/Rhythm	☐ Language: wordplay	
☐ Synchronisation		

Results per page: Sort by relevance

[Transmedia Catalonia](#) - [Departament de Traducció i d'Interpretació](#) - [Universitat Autònoma de Barcelona](#)
 © 2008 MQD 00014

Figura 4. Interfície de cerca avançada (II)

En tots dos casos, els resultats de la cerca es presenten de forma llistada (mòdul *results*) i, un cop seleccionat el clip que es vol treballar, els estudiants accedeixen a una pàgina (mòdul *player*) que conté un reproductor. Des d'aquest mòdul es visualitzen diversos elements: instruccions per a l'exercici de TAV, guió original, clip digitalitzat original, context de l'escena seleccionada, clip de la versió emesa en la modalitat de TAV escollida i document amb informació didàctica sobre el clip.

A banda del disseny de la interfície que acabem de presentar, en aquest primer any del projecte hem començat amb la fase de digitalització de clips, hem fet unes proves de verificació inicials amb la plataforma i n'hem millorat el disseny conjuntament amb els investigadors del CEPHIS. Aquests investigadors, per la seva banda, s'han encarregat de la implementació de la plataforma, del motor de cerca amb què es recuperen els clips i han acabat de perfilar les nostres propostes tenint en compte les possibilitats informàtiques. En aquest sentit, la col·laboració amb un equip d'experts en sistemes de minera de dades i plataformes en línia ha estat cabdal per poder tirar endavant el projecte.

Desenvolupament de la plataforma (2009-2010)

Si en l'apartat anterior presentàvem la feina duta a terme durant el primer any de projecte, tot seguit explicarem les tasques que emprendrem aquest segon any. D'una banda, continuarem digitalitzant clips i els introduïrem a la plataforma, al mateix temps que anirem millorant la presentació de l'eina, fent-la més *usable* i afegint-hi elements obvis que en una primera fase ens poden haver passat per alt. Així, a tall d'exemple, a la proposta inicial no havíem previst cap pàgina d'ajuda, però fent les primeres proves ens hem adonat que és indispensable crear una ajuda tant per als administradors com per als estudiants que hi accedeixin.

D'altra banda, un cop la plataforma estigui plenament operativa i hi hagi un nombre significatiu de clips introduïts, iniciarem una avaluació qualitativa i quantitativa de l'eina per tal de millorar-la i fer-hi els retocs finals. Els estudiants que duren a terme aquesta avaluació pertanyen tant al màster propi en TAV ofert pel Departament de Traducció com al màster oficial, en la seva especialitat professionalitzadora. Al principi del semestre es durà a terme una presentació de la plataforma als estudiants i se'ls animarà a fer-la servir. Al final del semestre se'ls passaran qüestionaris per dur a

terme una avaluació qualitativa i, al mateix temps, es quantificarà el nombre de descàrregues que s'han produït (avaluació quantitativa). Esperem que aquestes dades ens permetran conèixer de primera mà els elements que cal millorar de la plataforma abans de considerar-la acabada. Finalment, continuarem amb la tasca de disseminació del projecte mitjançant congressos i publicacions, i estudiarem possibles vies de futur.

Conclusions i perspectives de futur

En conclusió, en aquest article hem presentat un projecte de millora de la qualitat docent (MQD) que estem realitzant a la UAB, fent èmfasi en les tasques dutes a terme durant la primera fase del projecte. Pel que fa a possibles vies de continuació del projecte, ens estem plantejant la possibilitat de crear itineraris preestablerts per als alumnes dins la mateixa plataforma, de manera que no solament es permeti l'aprenentatge autònom sinó també l'aprenentatge guiat de la TAV. Aquests materials es podrien fer servir, per exemple, en les tutories supervisades pel professor i es podrien adequar a les necessitats concretes de cada alumne.

Voldríem destacar per cloure aquest article que la naturalesa interdisciplinària d'aquest projecte ens ha empès a col·laborar amb investigadors de Traducció i Enginyeria, una col·laboració que ha resultat molt fructífera i que ha donat lloc a un altre projecte MQD en el curs 2009-2010 (*Accessibility in the Classroom*).

Referència bibliogràfica

- Chaume, F. (2003b) *Doblatge i subtitulació per a la TV*. Vic: Eumo.
- Díaz Cintas, J. (2003) *Teoría y práctica de la subtitulación: inglés/español*. Barcelona: Ariel.
- Díaz Cintas, J.; Orero, P. (2003) "Postgraduate Courses in Audiovisual Translation". *The Translator*, 9:2, 371-388.
- Luyken, G-M. et alii (1991) *Overcoming Language Barriers in Television. Dubbing and Subtitling for the European Audience*. Manchester: The European Institute for the Media.
- Matamala, A. (2006) "Les noves tecnologies en l'ensenyament de la traducció audiovisual". A *Accessible Technologies In Translation and Interpreting*. Vic, 20-21 March, 2006. Vic: Universitat de Vic.
- Mayoral, R. (2001) "Campos de estudio y trabajo en traducción audiovisual". A: Duro, M. (coord.) *La traducción para el doblaje y la subtitulación*. Madrid: Cátedra, 19-45.
- Moreno López-Torroella, L. (2005) "El estado actual de la traducción audiovisual en España. La formación", *Puentes*, 6, 95-107.
- Sponholz, Ch. (2003) *Teaching audiovisual translation. Theoretical aspects, market requirements, university training and curriculum development*. Projecte de recerca no publicat. Mainz: Johannes Gutenberg-Universität.